

Skaitymo strategijų taikymas įvairių dalykų pamokose

Skaitymo strategijų taikymo įvairių dalykų pamokose modelį parengė 2024 m. kovo 25 d.
direktorės įsakymu Nr. V-21 patvirtinta darbo grupė:

Nijolė Narusevičiūtė,
Rasa Žukauskienė,
Ingrida Kapočienė,
Gintarė Johansson,
Jolanta Labovič,
Dalia Kliukienė,
Gintarė Alkevičiūtė

1.SKAITYMO STRATEGIJŲ TAIKYMO POVEIKIS

Skaitymo gebėjimų ugdymas – vienas svarbiausių ugdymo proceso uždavinių, nes nuo jo priklauso mokinių gebėjimas ugdytis ir pajusti mokymosi sėkmę, todėl labai svarbu, kad mokiniai, nuolat skaitydami įvairių dalykų tekstus, gautų paramą iš savo mokytojo, gebančio taikyti tinkamas teksto skaitymo strategijas ir padedančio vaikams įveikti mokymosi sunkumus. Mokant skaitymo strategijų įmanoma pagerinti gebėjimą suvokti skaitomą tekstą.

2.SKAITYMO STRATEGIJŲ ATRANKA IR TAIKYMO POREIKIS

Strategija- mokytojo numatytas ar mokinio pasirinktas, suplanuotas mokymo ar mokymosi kelias tekstui suvokti. Jame telpa ir mokinio patirtis, ir žinios, ir gebėjimai, ir nuostatos. Gerai išugdytas gebėjimas atpažinti žodžius ir sklandžiai skaityti padeda suvokti skaitomą tekstą, tačiau šių dviejų sąlygų nepakanka, kad tekstas būtų teisingai suprastas, todėl skaitomo teksto suvokimo metodų reikėtų mokyti visą privalomojo ugdymo laikotarpį. Jie turėtų tapti neatsiejama mokymo skaityti dalimi.

Norint įveikti mokinių skaitymo sunkumus, esant galimybei, mokinius būtina intensyviai ir tikslingai mokyti individualiai arba mažomis grupelėmis.

Ugdant skaitymo kompetenciją, svarbu nustatyti mokinių skaitymo gebėjimų lygį. Renkantis skaitymo strategijas, svarbu, kad jos atitiktų mokinių lygį. Lentelėje spalva pažymėti skaitymo gebėjimai dažnai kelia mokiniams sunkumų, todėl visų dalykų mokytojai turi padėti mokiniams juos įveikti parinkdami tinkamas skaitymo strategijas.

Grožinio teksto (pasakojimo) skaitymo pagrindiniai gebėjimai	Negrožinio teksto skaitymo pagrindiniai gebėjimai
<ul style="list-style-type: none"> -kūrinio pasakotojo ir kūrinio sąlygiškumo supratimas; -temos nusakymas; -veiksmo vietos ir laiko supratimas; -gebėjimas atpažinti veikėjus, suprasti jų vaidmenį, tarpusavio santykius, mintis, kalbos ypatumus; -gebėjimas sekti įvykių raidą; -teksto pradžios ir pabaigos reikšmės supratimas; -gebėjimas savarankiškai apibendrinti tekstą ir suprasti pagrindinę mintį; -gebėjimas adekvačiai reaguoti į skaitomą tekstą; -gebėjimas jį vertinti (autoriaus idėjas, jų pateikimą, kalbą), savarankiškai integruoti su turima patirtimi, interpretuoti.	<ul style="list-style-type: none"> -atpažinti, t.y. skirti jį nuo grožinio teksto; -suprasti parašymo tikslą – temą; -elementariai suprasti teksto struktūrą; -skirti pagrindinę informaciją nuo antraeilės; -suprasti papildomą vaizdinę informaciją; -gebėti lyginti kelių šaltinių informaciją su turima patirtimi; -gebėti išsiaiškinti sąvokas ir kitus nežinomus žodžius; -gebėti taikyti gautas žinias praktikoje.

3.TEKSTŲ PARINKIMAS SPECIALIŲJŲ POREIKIŲ TURINTIEMS MOKINIAMS

Prioritetas turėtų būti teikiamas negrožiniams tekstams, kuriuose dalykinė informacija tarsi apvelkama vaizdo ir emocijų drabužiu, kad pateikta informacija būtų kuo įtaigesnė ir paveiktų vaiko atmintį, sukeltų asociacijas ir lavintų vaizduotę. Tokie tekstai savo kalba ir stiliumi artimesni grožinei literatūrai, todėl specialiųjų poreikių mokiniai juos geba geriau suvokti.

Kadangi dažnas specialiųjų poreikių mokinys turi skaitymo sunkumų, todėl ypač svarbu mokyti juos suprasti vaizdinę informaciją: žemėlapi, nuotrauką, iliustraciją, vietovės planą, instrukciją ir kt.

4.SKAITYMO STRATEGIJŲ TAIKYMO PRAKTIKA IR METODINIAI PAAIŠKINIMAI

Visi pateikti tekstai analizuojami naudojant skaitymo strategijas. Jos padeda mokiniams aktyviai, tikslingai ir dirbant savarankiškai ar su pagalba geriau suvokti tekstą. Skaitymo strategijų pasirinkimas priklauso nuo to, koku tikslu skaitomas tekstas, kiek mokiniui žinomas teksto turinys, kokias strategijas mokinys yra įgudęs taikyti. **Pateiktų mokomųjų dalykų tekstų skaitymui taikomos šios strategijos:**

„Klausimų namelis“, 6K strategija, „Atrask žodį“, „Spalvų ir vaizdų kalba“, „Mąstymo žemėlapiai“, „Penkių žingsnių kelias pradinukams“.

4.1. SKAITYMO STRATEGIJA „KLAUSIMŲ NAMELIS“

„Klausimų namelio“ strategija padeda suvokti skaitomo teksto (grožinio ir negrožinio) prasmę, pateikiant mokiniui vis sudėtingesnius teksto klausimus. „Klausimų namelis“ turi tris aukštus, kurių kiekvienas simbolizuoja vieną iš trijų pagrindinių teksto suvokimo lygmenų:

I aukšte yra klausimai, tiesiogiai susiję su teksto turiniu. Tai **siužeto, pažodinio suvokimo lygmuo**. Atsakymus į klausimus galima rasti tiesiogiai pateiktus tekste. I aukšto klausimai skatina mokinius atgaminti informaciją, surasti tekste žodžius (citasas), kuriais galima atsakyti į pateiktą klausimą. Klausimai dažniausiai turėtų prasidėti žodžiais: Kas? Kada? Kur? Kaip?

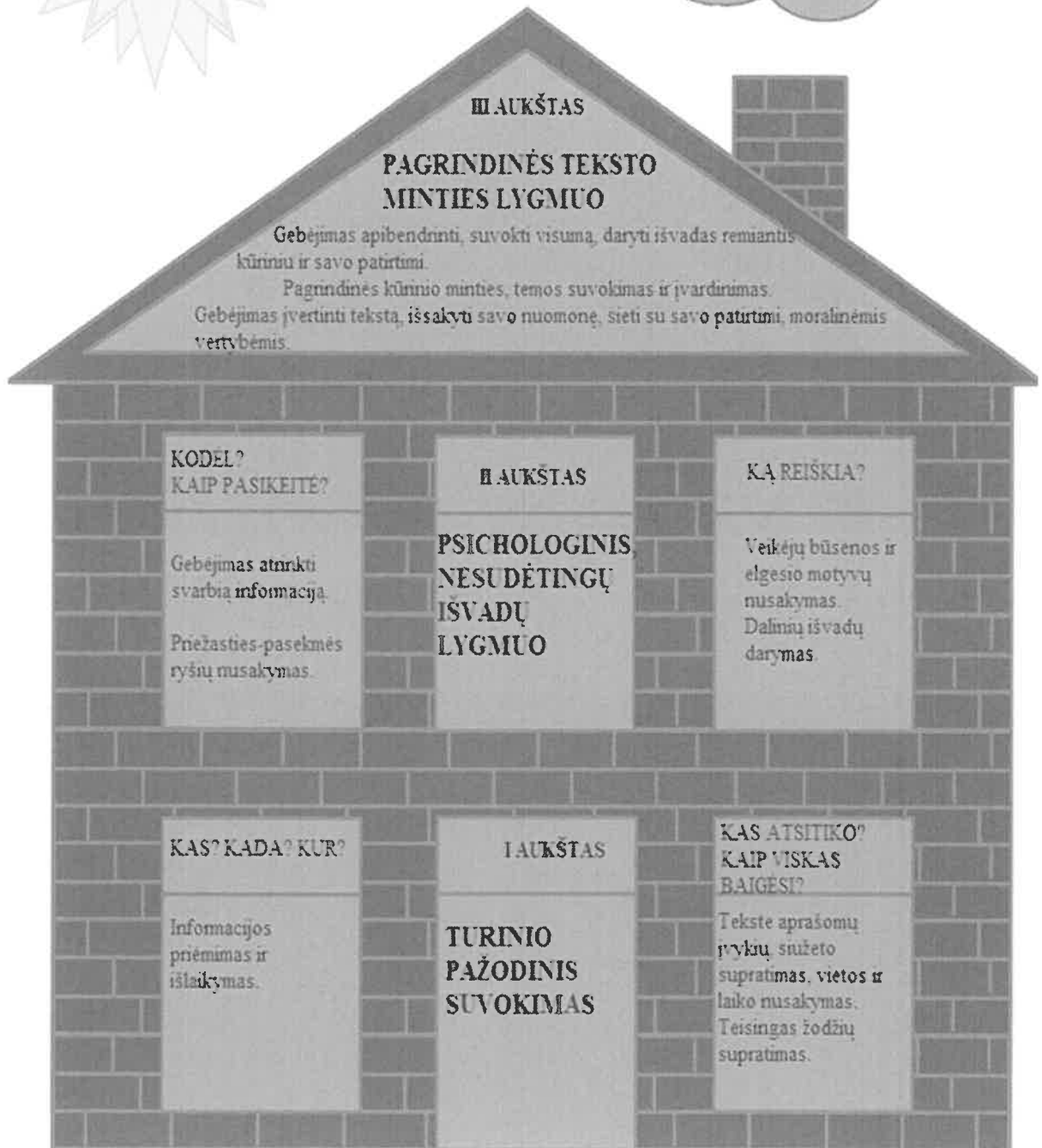
II aukšte yra klausimai, padedantys išvelgti gilesnę teksto prasmę. **Teksto analizės, nesudėtingų išvadų, psichologinis lygmuo**. Norint atsakyti į šiuos klausimus, reikia išrinkti skirtingose teksto vietose esančią informaciją, lyginti ją, charakterizuoti veikėjus, nusakyti jų elgesio motyvus. Atsakant į šiuos klausimus reikia atsižvelgti į kontekstą, įvykių eigą ir nuoseklumą, priežasties-pasekmės ryšius. Pagrindiniai aukštesniojo suvokimo lygio klausimai turėtų prasidėti žodžiais - Kodėl? Kaip? Kokiu būdu? Koks(-ia)? Kaip keitėsi?

Viršutiniame aukšte yra klausimai, susiję su teksto apmąstymu ir vertinimu. Tai **pagrindinės teksto minties lygmuo**. Atsakant į viršutinio aukšto klausimus reikalingas gebėjimas apibendrinti, suvokti visumą, daryti išvadas, remiantis skaitytu kūrinio ir savo patirtimi. Šie klausimai skatina suvokti ir įvardinti kūrinio temą ir pagrindinę mintį, vertinti tekstą, išsakyti savo nuomonę, teksto įvykius ar veikėjus susieti su savo patirtimi, moralinėmis vertybėmis.

„Klausimų namelio“ strategija, taikoma ir specialiųjų poreikių mokiniams, ugdo gebėjimą palaipsniui, žodis po žodžio, eilutė po eilutės įsigilinti į tekstą, sutelkti dėmesį ties kiekviena pastraipa, kiekvienu vaizdu, įsiminti informaciją, vertinti ir daryti išvadas.

"KLAUSIMŲ NAMELIS"
GROŽINIAM TEKSTUI
SKAITYTI

1 PRAKTINIS PAVYZDYS – LIETUVIŲ KALBOS PAMOKA

TEKSTAS SKAITYMOI

Sniego senis

Kieme prie namo stovėjo sniego senis. Jis turėjo dvi akis iš angliukų, seną surūdijusį puodą ant galvos – vietoj kepurės, rankoje laikė šluotą, o jo nosis buvo tikrų tikriausia oranžinė morka. Tik proto jis neturėjo, bet puikiai išsivertė ir be jo. Plati ir naivi šypsena rodė, kad sniego senis geros širdies. Nors aš truputį abejoju, ar jis tikrai tą širdį turėjo.

Sniego senis stovėjo ir pro langą stebėjo, kas dedasi namo viduje. Jis matė, kaip žmonės geria karštą arbatą, matė, jog kambariame jauku ir šilta. Jis girdėjo žmones kalbant, kad greitai turi ateiti kažkoks Pavasaris ir lauke viskas sužydės, bus gražu ir šilta.

-Kad tik tas Pavasaris greičiau ateitų,- svajoto sniego senis.

Ir paslaptinis Pavasaris atėjo. Saulė švietė vis šilčiau, ir sniego senis dėl to labai džiaugėsi. Deja, neilgai, nes ... pradėjo tirpti. Netrukus iš jo liko tik surūdijęs puodas ir šluota. Morką nusinešė naktį atklydęs kiškis. Tas kiškis nebuvo svajotojas, jis džiaugėsi šia diena ir vertino visa, kas papuola po ranka šią akimirką.

K. Kasparavičius. „Kvailos istorijos“

"KLAUSIMŲ NAMELIS"

K. KASPARAVIČIUS
"Sniego senis"

III AUKŠTAS

PAGRINDINĖS TEKSTO MINTIES
LYGMUO

Sugalvok istorijai pavadinimą. Nupiešk iliustraciją kūriniiui.
Kokia tai istorija - liūdna ar linksma. Kodėl taip manai?
Kodėl patiko/nepatiko ši pasaka?

KODĖL?

1. Kas pagrindinis veikėjas?
2. Kodėl atrodo, kad sniego senis yra geros išrūšas?
- Kodėl senis svajotojo apie pavasarį?

II AUKŠTAS

PSICHOLOGINIS
NESUDĖTINGŲ
IŠVADŲ
LYGMUO

KĄ REIŠKIA?

4. Kodėl pavasaris vadinamas stebuklingu?
5. Kas buvo svajotojas?
6. Kas tas "ad" tekste?
7. Paaiškink žodžius "papuola po ranka".

KAS? KADA?
KUR?

1. Kas stovėjo kieme?
2. Kur stovėjo sniego senis?
3. Kaip atrodo sniego senis?

I AUKŠTAS

TURINIO,
SIUŽETO
PAŽODINIS
SUVOKIMAS

KAS ATSITIKO?
KAIP BAIGĖSI?

4. Ką matė sniego senis?
5. Apie ką jis svajotojo?
6. Kas atsitiko seniai, atėjus pavasariui?
7. Kur dingio jo nosis?

K. KASPARAVIČIAUS „SNIEGO SENIS“ KLAUSIMYNO STRUKTŪRA IR METODINIAI
PATARIMAI MOKYTOJUI

Teksto suvokimo lygmuo	Klausimas	Klausimo priskyrimo teksto suvokimo lygmeniui pagrindimas Metodiniai patarimai
I. Siužetinis (pažodinio teksto suvokimo) lygmuo	Kas stovėjo kieme?	<p>Atsakymus į klausimus galima rasti tiesiogiai pateiktus tekste.</p> <p>Paprastai tekste aprašoma arba paminima, kur vyko veiksmas.</p> <p>Mokytojas turi paskatinti mokinius rastituos aprašymus ar frazes, nes vaikai linkę sekti tik kūrinio įvykius. Be to, labai svarbu išmokti pastebėti, kaip keičiasi tų įvykių aplinkybės, pavyzdžiui, stebuklų pasakose veiksmas dažnai prasideda karaliaus rūmuose, po to persikelia į neįžengiamą girią, į burtininko trobelę, už devynių marių, devynių kalnų...</p> <p>Rašytojų sukurti veiksmo vietas aprašymai dažnai būna labai vaizdingi, todėl juos skaitydamas mokinys ugdomi ir savo kalbą.</p>
	Kur stovėjo sniego senis?	
	Kaip atrodė sniego senis?	
	Ką senis matė pro namo langą?	
	Apie ką svajavo sniego senis?	
	Kas atsitiko seniui, kai atėjo pavasaris?	
	Kas liko iš senio, kai atėjo pavasaris?	
	Kur dingo senio nosis?	
II. Psichologinis (nesudėtingų išvadų) lygmuo	Kas pagrindinis šio kūrinio veikėjas?	<p>Veikėjas – tai, kas kūrinyje veikia, mąsto, jaučia. Kūrinyje veikėjas arba veikėjai gali būti ir gyvos būtybės (žmonės, gyvūnai), ir daiktai, reiškiniai (sūris, stalas, debesys, vėjas ir kt.)</p> <p>Specialiųjų poreikių turintys, žemesniųjų gebėjimų mokiniams dažnai tapatinasi su kūrinio veikėjais, pvz. apie senio svajones mąsto kaip apie savąias – tad į klausimą, kodėl svajavo apie pavasarį, mokiniai gali atsakyti: nes „pavasariį šviečiasaulė“, „galima žaisti daug lauke“, „pavasaris geriau negu žiema“, „nes po jo greitai ateina vasara“, „nes auga daug gėlių“.</p> <p>Mokytojas turėtų mokyti visada remtis tekstu, rasti sakinius ar frazes, kuriomis remiantis galima atsakyti į klausimą.</p> <p>Atsakant į klausimą, kodėl senis džiaugėsi atėjus pavasariui, galima remtis bendrosiomis mokinių žiniomis: „kad pavasariį šilta“, „kad šviečia saulė“, „kad aplinkui žalia“, tačiau ne kiekvienas specialiųjų poreikių vaikas (ir ne tik) geba tuo pasinaudoti.</p>
	Kodėl atrodė, kad sniego senis yra geros širdies?	
	Kodėl senis svajavo apie pavasarį?	
	Ko nesuprato sniego senis?	
	Kodėl senis džiaugėsi atėjus pavasariui?	
	Kodėl Pavasaris vadinamas „paslaptingu“?	Norėdami teisingai atsakyti mokiniai turi pasiremti teksto įvykiais ir patys

	<p>Ko nesuprato sniego senis, laukdamas ir džiaugdamasis pavasariu?</p>	<p>padaryti dalines išvadas – <i>paslaptingas, nes sniego senis jo niekada nematė, jam pavasaris – nežinomas, paslaptis.</i> Žemesniųjų gebėjimų, specialiųjų poreikių mokiniai dažnai pritrūksta išvalgų, gebėjimo išgirsti, kas pasakyta „tarp eilučių“, susietiteksto įvykius ir padaryti dalines išvadas. Atsakant į šiuos klausimus reikia atsižvelgti į kontekstą, įvykių eigą ir nuoseklumą ir remtis žinoma informacija apie veikėją ir veiksmo aplinkybes.</p>
	<p>Paklausk dar kartą paskutinio sakinio: <i>Tas kiškis nebuvo svajotojas, jis džiaugėsi šia diena ir vertino visa, kas papuola po ranka šių akimirka.</i> O kas gi buvo „svajotojas“ šioje istorijoje?</p>	<p>Norint atsakyti į šio lygio klausimą, būtina charakterizuoti visus veikėjus, juos įvertinti ir apibendrinus visą kūrinį daryti išvadas. Įvardijant kūrinį svajotoją, reikia susieti kūrinio įvykius, visus veikėjus ir padaryti išvadą, kad svajotojas – sniego senis.</p>
	<p>Tekste yra toks sakinys: <i>Nors aš truputį abejoju, ar jis tikrai tą širdį turėjo.</i> Kas tas „aš“?</p>	<p>Atsakymas į šį klausimą parodo skaitytojo gebėjimą suvokti autoriaus/pasakotojo poziciją.</p>
	<p>Tekste yra toks sakinys: „<i>Kiškis vertino visa, kas papuola po ranka šių akimirka.</i>“ Paaiškink žodžių junginį „<i>papuola po ranka</i>“.</p>	<p>Mokytojui labai svarbu pasirinkti tokią skaitymo strategiją, kad kiekvienas vaikas išmoktų „nepraeiti“ pro rašytojo meniškai sukurtus vaizdus, suprastų jų reikšmę kūrinį. Tam tikslinga naudoti įvairius būdus: tekste pažymėti aprašymus, labai vaizdingus netgi galima nurašyti, juos mokyti atmintinai, piešti iliustracijas. Tinka ir atmetimo būdas: kaip keičiasi pasakojimas, kai praleidžiame veiksmo aplinkos aprašymą, ko netenka pasakojimas, išmetus vaizdingus posakius it t.t.</p>
<p>III. Pagrindinės teksto minties lygmuo</p>	<p>Sugalvok istorijai pavadinimą? Kokia tai istorija – liūdna ar linksma? Kodėl? Kodėl patiko/nepatiko ši pasaka? Nupiešk iliustraciją šiam kūriniiui.</p>	<p>Jau žemesnėse klasėse mokiniai aptaria tai, apie ką rašoma kūrinįje, t.y. temą. Vėliau išgirsta ir <i>temos sąvoką</i>. Gana dažnai vaikų skaitomoje literatūroje temą pasako pats kūrinio pavadinimas. Susidomėti kūrinio pavadinimu, patiemsišmokti sugalvoti tinkamą skaitytam kūriniiui ar savo rašiniui gali padėti įvairūs „tiriamieji“ darbai: sudaryti pasakų pavadinimų katalogą, parinkti pavadinimą iš kelių pateiktų mokytojo, rasti ilgiausią ir trumpiausią kūrinio pavadinimą ir t.t. Išsakyti savo nuomonę apie kūrinį, apibendrinti patirtus įspūdžius</p>

specialiųjų poreikių, žemesniųjų gebėjimų mokiniams sunku. Dažniausiai jų atsakymai lakoniški („taip“, „ne“, „nežinau, kodėl“), labai menkai motyvuoti („patiko, nes apie sniego senį“, „patiko, nes graži“, „patiko, nes besmegenis myli vasarą“) arba visai nesiremiantys tekstu („patiko, nes geras kiškis“, „nes moko skaityti“, „nes vaikai pastatė besmegenį“). Tokius atsakymus lemia nevisiškai suvoktas tekstas, skurdus žodynas ar/ir menki rišlios kalbos įgūdžiai.

2 PRAKTINIS PAVYZDYS – LIETUVIŲ KALBOS PAMOKA

TEKSTAS SKAITYMUI

Pasaka apie žirnius

Virtuvėje ant stalo gulėjo krūvelė žirnių.

-Vyručiai!- sušuko vienas žirniukas.- Šoksiu nuo stalo!

-Nešok, patarė kiti.- Užsigausi!

-Vis tiek šoksiu! Aš ne toks kvailas, kad laukčiau, kol šeimininkė mus į puodą supils ir iš mūsų sriubą išvirs!

-Kaip sau nori,- atsakė žirniai.- Mes tai nesiskirstysim. Jei bus bėda, kartu išeities ieškosim. Vis ką nors sugalvosime.

Nepaklausė žirniukas draugų, žrrr pasirito stalu, įsibėgėjęs strikt ir nušoko.

-Ką, ar nenušokau?!

Iš to džiaugsmo net grindimis ėmė riedėti. Ritosi ritosi – tiesiai šeimininkei po kojų. Ta kai žengė, tai ir užmynė, kai užmynė, tai ir suplojo. Ir nebegali žirniukas toliau ristic.

Naktį iš urvelio išlindo pelė. Čia pašniukštinėjo, ten pauostinėjo, aptiko žirniuką, kapt ir prarijo. (...) Kitus žirnius šeimininkė suvyniojo į popierėlį ir padėjo ant lentynos. Atėjus pavasariui, pasodino juos purioje daržo žemėje. Žirniai išdygo, ėmė augti, žydėti ir ankštis užmezgė. Saulutė juos šildė, lietutis laistė. Vaikai negalėjo jais atsigėrėti. O atsiskyrėlio žirniuko niekas nė neprisiminė.

J. Šukys. „Kodėl juokėsi katytė“

"KLAUSIMŲ NAMELIS"
J. ŠUKYS
"PASAKA APIE ŽIRNIUS"

III AUKŠTAS
PAGRINDINĖS TEKSTO
MINTIES LYGMUO

Kuri patarlė ir kodėl labiausiai tinka šiai pasakai:

- Vienas lauke ne karys.
- Verkia duonėlė tinginio valgoma.
- Savuos namuos ir saulė škaistesnė.
- Draugų būryje ir vargas lengvesnis.

Ką svarbaus supratai skaitydamas kūrinį? Ko pasimokai?

KODĖL?
KAIP? KOKS?

1. Kas pagrindiniai pasakos veikėjai?
2. Kodėl žirniukas sugalvojo pabėgti?
3. Kodėl šiti žirniai atsisakė bėgti kartu?
4. Kaip jautėsi žirnis nušokęs nuo stalo?
5. Koks buvo žirnis?

II AUKŠTAS

PSICHOLOGINIS,
NESUDETINGŲ
ISVADŲ LYGMUO

KA REIŠKIA?
KODĖL?

6. Kodėl žirni vadina atsiskyreliu?
7. Kodėl taip nelaimingai baigė savo gyvenimą žirniukas?
8. Papasakok, kaip prasideda ir kaip baigiasi pasaka?

KAS? KADA?
KUR?

1. Kas gulėjo ant stalo?
2. Kur vyksta pasakos įvykiai?
3. Ką sugalvojo vienas žirniukas?

I AUKŠTAS

TEKSTO
SUŽETO
PAZODINIS
SUVOKIMAS

KAS ATŠITIKO?
KAIP BAIGĖSI?

4. Kas atsitiko neklaūžadais žirniui?
5. Kaip toliau sekėsi žirniams?

„PASAKA APIE ŽIRNIUS“ KLAUSIMYNO STRUKTŪRA IR METODINIAI PATARIMAI
MOKYTOJUI

Teksto suvokimo lygmuo	Klausimas	Klausimo priskyrimo teksto suvokimo lygmeniui pagrindimas. Metodiniai patarimai
I. Siužetinis (pažodinio teksto suvokimo) lygmuo	Ką sugalvojo vienas žirniukas?	Atsakymus į klausimus mokiniai randa tiesiogiai pateiktus tekste.
	Kas atsitiko neklaužadai žirniui?	Mokytojas turi skatinti į šiuos teksto klausimus atsakyti teksto žodžiais – cituojant tekstą. Tokiu būdu mokiniai plės savo žodyną, lavins skaitymo įgūdžius.
	Kas atsitiko kitiems žirniams?	Atsakant apie kitus žirnius mokiniams teisingam atsakymui reikėjo išvardinti keletą svarbių teksto faktų (<i>žirnius pasodino, jie augo, žydėjo ir džiugino vaikus</i>), o šios detalės pateiktos kūrinio pabaigoje, kai dėmesys, susikaupimas ir atmintis smarkiai sumažėja. Tad skaitant ir keliant klausimus, reikia tekstą skaidyti dalimis, silpnesnius mokinius mokyti pasižymėti siužetines linijas.
II. Psichologinis (nesudėtingų išvadų) lygmuo	Kas pagrindiniai šios pasakos veikėjai?	Pastebėta, kad dalis mokinių dažnai vardina visus kūrinyje esančius veikėjus, kiti pirmenybę teikia „gyviems veikėjams“ - žmonėms ar gyvūnams:
	Kodėl žirniukas sugalvojo pabėgti?	„veikėjai žmonės, šeimnininkė, vaikai, nes jie gyvi“, „pelytė, nes suvalgė žirni“, „tai gal šeimnininkė... nežinau, bet ji gi žmogus. tai ir veikėjas“, „vaikai, nes pasodino žirnius.“
	Kodėl kiti žirniai atsisakė bėgti kartu?	Norint atsakyti į šiuos klausimus reikia išrinkti skirtingose teksto vietose esančią informaciją apie veikėjus ir padaryti dalines išvadas.
	Kaip jautėsi žirniukas nušokęs nuo stalo?	Pasiremiant tekste esančia informacija, nusakyti veikėjo(ų) vienokio ar kitokio elgesio motyvus.
	Koks buvo žirniukas?	Į klausimą, kodėl nebėgo kiti žirniai, mokiniai savarankiškai ar su pagalba randa tiesioginį atsakymą tekste: „Mes tai nesiskirstysim. Jei bus bėda, kartu išeities ieškosim. Vis ką nors sugalvosime.“
	Kodėl žirniukas vadinamas atsiskyrėliu?	Tad žirnių motyvą nebėgti mokiniams galima pasiūlyti interpretuoti savais žodžiais: „nenori skirtis su draugais“, „draugų būryje lengviau išvengti pavojų“, „tikisi kartu nugalėti sunkumus, bėdas“ ir pan. Tokios išvados priartina mokinį prie kūrinio pagrindinės minties supratimo. Tikėtina, kad mokiniams gali tekti paaiškinti frazeologizmą „kartu išeities ieškosim“.
	Kodėl taip nelaimingai baigė savo gyvenimą žirniukas?	Atsakant į šį klausimą reikia remtis žinoma informacija apie veikėją, apibūdinti jo charakterį, numatyti vienokio ir kitokio jo elgesio nulemtas būsenas. Nusakydami
	Papasakok, kaip prasideda ir kaip baigiasi pasaka?	

		<p>veikėjo savybes (<i>Koks buvo žirniukas?</i>) silpnesni mokiniai dažniau remiasi tik išvaizdos detalėmis:</p> <p>„žirniukas žalias, mažas“, „jis skanus“, „apvalus“, „greitai ritasi“, „nemėgstu aš žirnių“, „man tai neskanūs jie“, „gal geras, nežinau“, „kaip suprasti? nežinau“, „iš kur man žinoti, nemačiau“... Kiti mokiniai pateikia daug ir įvairių apibūdinimų: <i>drąsus, ryžtingas, nebijo pavojų, mėgsta rizikuoti, linksmas, nenumato rizikos, per mažai patirties turi.</i> Kai kuriems specialiųjų poreikių, žemesniųjų gebėsimų mokiniams kyla sunkumų įvardijant veikėjo jausmus (<i>kaip jautėsi žirniukas?</i>) bei apibūdinant veikėją (<i>koks buvo žirniukas?</i>). Atsakydami į šiuos klausimus mokiniai linkę įvardinti tik išorines veikėjo savybes (<i>žalias, apvalus, baltas...</i>), o nusakyti būdo bruožus, charakterį jiems yra sunku.</p> <p>Mokiniams nuolat primenama pasakojimo sandara: veiksmo užuomazga, veiksmo vystymasis, arba raida ir aukščiausias įtampos taškas, arba kulminacija, veiksmo atomazga. Kūrinyje vaizduojamiems įvykiams suprasti ir jų eiliškumui sekti galima kurti pasakojimoplaną. Kūrinio įvykius sekti padeda veikėjų nueito kelio braižymas (ypač tinka pasakos analizei), veiksmožodžių grandinės sudarymas.</p>
<p>III. Pagrindinės teksto minties lygmuo</p>	<p>Ką svarbaus supratai skaitydamas kūrinį?</p>	<p>Jau pradinėse klasėse vaikas geba suprasti kūrinyje iškeliamas dvasines vertybes, suvokia, kas tekste gera ir kas bloga, kas gražu ir kas negražu. Tokios išvados daromos remiantis ir kūrinio kontekstu, ir mokinio bendromis žiniomis apie pasaulį. Vadinasi, kuo mokyns daugiau žino, tuo labiau jis geba suvokti teksto mintį ir įžvelgti jame glūdintį „moralą“.</p> <p>Remiantis teksto „Pasaka apie žirnius“ įvykiais, galima teigti, kad tekstas moko paklaustyti draugų patarimų, pagalvoti savo veiksmus ir nedaryti skubotų sprendimų. Mokinių atsakymai parodo, ar jie suvokė, ką šiuo tekstu norėjo pasakyti autorius: „<i>moko, kad jei nežinai, klausyk draugų, tačiau draugai turi būti labai geri</i>“, „<i>moko, kad reikia nesiskirti su savo šeima</i>“, „<i>kad reikia gyventi visiems kartu ir nesiskirti</i>“, „<i>nebūk atsiskyrėlis, draugauk</i>“, „<i>neriekia galvoti, kad atsitiks kažkas blogo, o reikia tikėtis, kad viskas bus gerai</i>“, „<i>prieš ką nors darant reikia gerai pagalvoti</i>“ ir kt.</p> <p>Mokiniams pateikiama užduotis-kuri patarlė labiausiai tinka šiai pasakai. Mokiniams</p>

		pateikiamos keturios patarlės, iš kurių dvi: „Vienas lauke ne karys“ ir „Draugų būryje ir vargas lengvesnis“ atitinka skaitytos pasakos pagrindinę mintį. Mokiniais reikia priminti žirniuko istoriją, kad susietų ją su patarlėmis ir surastų prasminį panašumą – paliko draugus, jų nepaklausė, vienas ketino gelbėtis ir todėl žuvo.
--	--	---

4.2.6K (6 KLAUSIMŲ) SKAITYMO STRATEGIJA

6K skaitymo strategija remiasi pagrindiniais teksto turinio suvokimo klausimais: KAS? KADA? KUR? KĄ? KAIP? KODĖL?

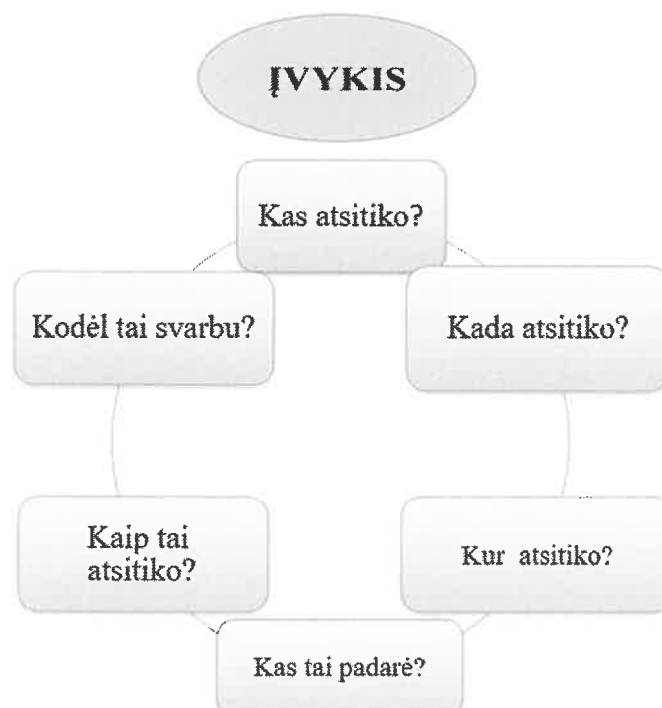
Šių klausimų pateikimas mokiniams prieš skaitant tekstą padeda atidžiau klausyti, skaityti ir rasti reikiamą informaciją. Žinoma, tokiu būdu ugdomi patys elementarieji, t.y. teksto turinio suvokimo gebėjimai, tačiau be tiesioginės informacijos supratimo nebus suprasta ir sudėtingesnė informacija.

Naudojantis 6K strategija galima užrašyti ir įsidėmėti įvykių seką, pasakojimo planą. Suprasdami įvykių nuoseklumą mokiniai gali atlikti sudėtingesnes užduotis, reikalaujančias išsiaiškinti, pagrįsti vieno ar kito įvykio priežastis ir pasekmes (*kodėl...?*). Taip pat galima mokinius skatinti svarstyti, kodėl įvykiai pasisuko tokia linkme, skatinti samprotauti ir daryti išvadas. Turėdami prieš akis 6K strategijos klausimus, mokiniai išmoks išskirti svarbiausią informaciją tekste, suvoks informacijos ryšius, greičiau supras mokomąją medžiagą, galės ją pritaikyti kitame kontekste.

Klausimus mokytojas pagal galimybes vizualizuoja, suformuluoja konkrečiai temai, atsižvelgdamas į pamokos tikslą ir uždavinius, turimą mokomąją medžiagą ir gerai pažindamas mokinių galimybes.

Labai gerai, kai mokiniai turi galimybę skaityti tekstą ir jį pasižymėti. Kiekvienam nukopijuoti tekstai leidžia skaitymo metu pasižymėti reikalingą informaciją, pasirašyti klausimus paraštėse, pabraukti galimus atsakymus.

BENDROJI 6K SCHEMA

„Kaip žiemoja gyvūnai?“

Kaip žiemoja ežys?

Vasarą ežys yra aktyvus.

kūno
temperatūra
37 laipsniai
Celsijaus

kūno
temperatūra
2 laipsniai
Celsijaus

Žiemos slėptuvėje
miegantis ežys.

Ežys – įprastas pamiškių, krūmynų, parkų ir sodų gyventojas. Dieną jis miega slėptuvėje, o naktį ieško maisto. Daugiausia ėda vabzdžius, sliekus, sraiges, varles, kartais nutveria pelinį graužiką arba kurmį.

Pasiruošimas žiemai

Antroje vasaros pusėje ežys labai daug ėda. Maisto ieškoti pradeda dar nesutemus, baigia jau prašvitus. Gyvūnas stengiasi užsiauginti kuo storesnį poodinį riebalų sluoksnį, kuris saugos nuo šalčio ir teiks energijos.

Rudenį ežys randa slėptuvę tankioje gyvatvorėje, malkinėje ar šieno krūvoje. Čia iš sausų lapų ir žolių susisuka lizdą, susiriečia į kamuoliuką ir kietai įminga iki pavasario.

Žiemos miegas

Įmigęs ežys beveik nejuda. Jis taupiai naudoja energiją iš sukauptų riebalų atsargų. Miegančio ežio kvėpavimo reakcijos sulėtėja, organizmui reikia mažiau deguonies. Dėl to gyvūno kvėpavimo judesiai ir širdies plakimas sulėtėja, kūno temperatūra nukrinta.

Sekmingai peržiemoja tik pakankamai riebalų sukaupe ežiai. Deja, vėliau gimusiems jaunikliams ne visada pavyksta. Dažniausiai nukentčia ligoti arba anksti netekę motinos ežiukai.

Kartais ežiai slėptuvei pasirenka netinkamą vietą ir gali sušalti. Kai slėptuvė atvėsta iki 1 laipsnio Celsijaus, gyvūno gyvybei kyla pavojus. Organizmas sureaguoja: kvėpavimas ir pulsas dažnėja ir ežys atsibunda. Jis dreba, juda ir taip stengiasi sušilti. Vėl užmiega tik tada, kai temperatūra slėptuvėje pakyla. Viduržiemį atsibudęs ežys gali sunaudoti per daug energijos ir žūti nesulaukęs pavasario.

	 Aktyvus ežys (vasara)	 Įmigęs ežys (žiema)
Įkvėpimų per 1 minutę	20	5
Širdies dūžių per 1 minutę	280–320	18–22
Kūno temperatūra, laipsniais Celsijaus	25–37	nukrinta iki 2

■ Ežio kvėpavimo, pulso ir kūno temperatūros palyginimas.

Pabudimas pavasarį

Ežys miega beveik šešis mėnesius. Jis pabunda kovo pabaigoje arba balandžio pradžioje. Pabudęs ežys būna netekęs maždaug trečdaliu kūno masės ir yra labai alkanas. Dėl to net dieną ieško maisto.

„XIX a. vidurio sukilimai Lietuvoje“

20. UŽ LAISVĘ

Kodėl XIX a. Lietuvoje įvyko du sukilimai?

XVIII a.

Emilija Pliaterytė

kur? Lietuvoje

Sukilimų priežastys

XIX a. pradžioje Lietuvą buvo carinės Rusijos dalis. Į **gubernijas** suskirstytą kraštą valdė rusų valdininkai. Naujoji valdžia iš miestų atėmė savivaldą, apribojo bajorų teises. Valstiečiams įvedė **rekrūtų** prievolę ir padidino mokesčius. Jie, kaip ir buvę, liko baudžiamininkais. Caro vyriausybės vykdomais pertvarkymais nepatenkinti bajorai, miestiečiai ėmė kurti slaptas organizacijas ir rengtis sukilimui.

Kodėl?

Kar?

1830–1831 m. sukilimas

Buvusios ATR gyventojai siekė išsivaduoti iš Rusijos ir atkurti savo valstybę. Sukilimas prasidėjo 1830 m. Nors sukilėliai narsiai kovėsi, įveikti didesnės ir gėriau ginkluotos Rusijos kariuomenės jie nepajėgė.

Kodėl?

Numalšinusi sukilimą caro valdžia iš sukilusių bajorų atėmė žemes, juos ištremė į **Sibirą**. Buvo uždarytas Vilniaus universitetas, įvesti rusiški įstatymai, pradėta persekioti Katalikų bažnyčia.

Kar? to?

1863–1864 m. sukilimas

Nesėkmingas sukilimas nenuslopino laisvės troškimo. 1861 m. visoje Rusijos imperijoje buvo panaikinta baudžiava. Valstiečiai, tikejėsi gauti žemės, jos negavo. Žemę iš dvarininkų prieš tai susitarę galėjo tik išsipirkti. O iki susitarimo ir toliau privalėjo eiti lažą ir mokėti mokesčius. Valstiečiai buvo nepatenkinti.

VEL

Kodėl

Kar

Kodėl

1863 m. įsižiebė naujas sukilimas. Caras į Lietuvą pasiuntė didžiulę kariuomenę, paskyrė general-gubernatorių **Michailą Muravjovą**, kuris turėjo atkurti ir prižiūrėti krašto tvarką. Sukilimas buvo nuslopintas. Sukilimo vadai **Zigmantas Sierakauskas**, **Antanas Mackėvičius** ir **Konstantinas Kalinauskas**, Muravjovo įsakymu, buvo pakarti. Už žiaurų elgesį žmonės Muravjovą praminė Koriku.

Kar

TAI DOMU

Apie Emiliją Pliaterytę

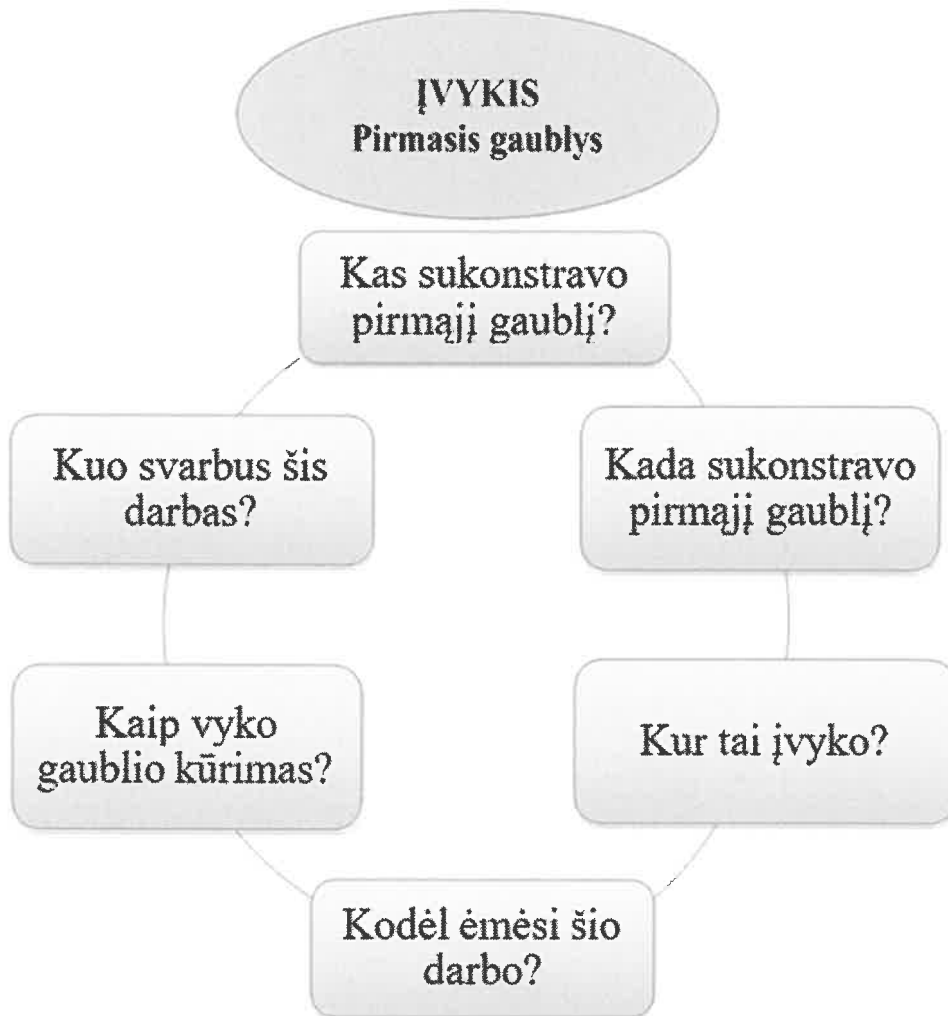
Emilija Pliaterytė – viena ryškiausių 1830–1831 m. sukilimo asmenybių. Prasidėjus sukilimui 24 metų mergina apsiliko vyriškus drabužius ir apsiginklavusi pistoletu ir dūku stovėjo kovą su caro kareiviais. Už narsą generolas Dezideras Chlapovskis suteikė kapitonės laipsnį. Sukilimui pralaimint mergina pareiškė, kad, kol bus gyva, kovos už Tėvynę. Kartu su būriu sukilėlių ji bandė pasiekti Varsuvą ir toliau tęsti kovą, tačiau buvo sužeista ir mirė. Narsios merginos gyvenimas ir veikla – pavyzdys jaunimui, kaip reikėtų mylėti savo Tėvynę.

1863 m. (sukilėlių) manifeste buvo skelbiama, kad visa žemė, kurią turi valstiečiai, atiduodama jų nuosavybėn be išpirkos. <...> Bežemiai sukilimo dalyviai, o jei jie žūtų – jų šeimos, gaus mažiausiai po 3 marcus (apie 2 ha) žemės. Kaip ir 1830 metais, sukilėliai iškėlė šūkį „Už mūsų ir jūsų laisvę!“ Caras, siekdamas atitraukti valstiečius nuo sukilimo, jiems darė nuolaidų: <...> buvo sumažinta žemės kaina. Valstiečių sklypai liko maždaug tokie kaip iki reformos.

Kalba istorikas Leonas Mulevičius apie 1863 m. sukilimą

„Kas ir kada pagamino pirmąjį gaublį“

Kas ir kada pagamino pirmąjį gaublį?

Zemėlapių tyrinėtojai mano, kad pirmąjį gaublį maždaug prieš 2,5 tūkst. metų pagamino senovės graikai. Deja, tas kūrinys neišliko, todėl neišku, kaip jis atrodė. Juk tuo metu Žemė žmonės išvaizdavo visai kitaip. Daugiau kaip prieš 500 metų mokslininkai padarė išvadą ir ėmė tikinti, kad Žemė yra rutulio formos, o ne plokščia, kaip aiškinta iki tol. 1492 m. vokiečių pirklis Martinas Behaimas pagamino pirmąjį gaublį ir pavadino „žemės obuoliu“. Nors ir būdamas pirklis, nuo jaunystės domėjosi astronomijos prietaisais, o keliaudamas po Europą, plaukiodamas jūromis, mokėsi braižyti žemėlapius.

Behaimas sumonė ant rutulio perkelti pasaulio žemėlapi. Gaublį jis išskobė iš medžio ir pagal to meto jūrininkų pasakojimus bei kelionių aprašymus nupiešė tais laikais žinomus vandenynus, žemynus, salis. Gamindamas gaublį, atsižvelgė net į Žemės pasvirimą.

Aldžiau apžiūrėjęs šį gaublį bei palyginęs su dabartiniu, galima pastebėti daug netikstumų. Tačiau reikia įsivaizduoti, kiek pastangų padėta šiam gaubliui sukurti. „Žemės obuolį“ galima pamatyti gimtajame Behaimo mieste Niurnberge esančiame Vokietijos nacionaliniame muziejuje.

Behaimo gaublys
(1492 m. Niurnbergas)

Bandymai su gaubliu

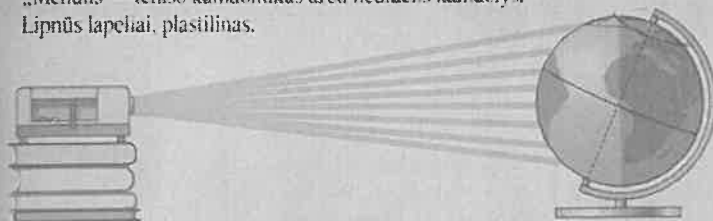
Priemonės:

„Saulė“ – sviesos šaltinis (gali būti diaprojektorius, stalinė lempa, žibintuvėlis).

„Žemė“ – stalinis gaublys.

„Mėnulis“ – teniso kamuoliukas arba nedidelis kamuolys.

Lipnūs lapeliai, plastilinas.

Pasiruošimas: pasirūpinkite, kad klasėje būtų kuo tamsiau. Pasirenkite bandymui, kaip parodyta nuotraukoje.

1. Kuria kryptimi sukasi Žemė?

Iš pradžių pasukite gaublį ta kryptimi, kuri atitinka Žemės sukimosi aplink savo ašį.

2. Dienos ir nakties kaita.

Toje vietoje, kur yra Lietuva, priklijuokite lapelį arba prilipdykite plastilino gumulėlį. Pasukite gaublį taip, kad pažymėtoje vietoje būtų rytas, paskui – vidurdienis ir pagaliau vakaras.

3. Saulės ir Mėnulio užtemimai.

Kai Mėnulis atsiduria tarp Žemės ir Saulės, būna Saulės užtemimas. O kai Žemė patenka tarp Saulės ir Mėnulio ir meta ant jo savo šešėlį, sulaukiamo Mėnulio užtemimo.

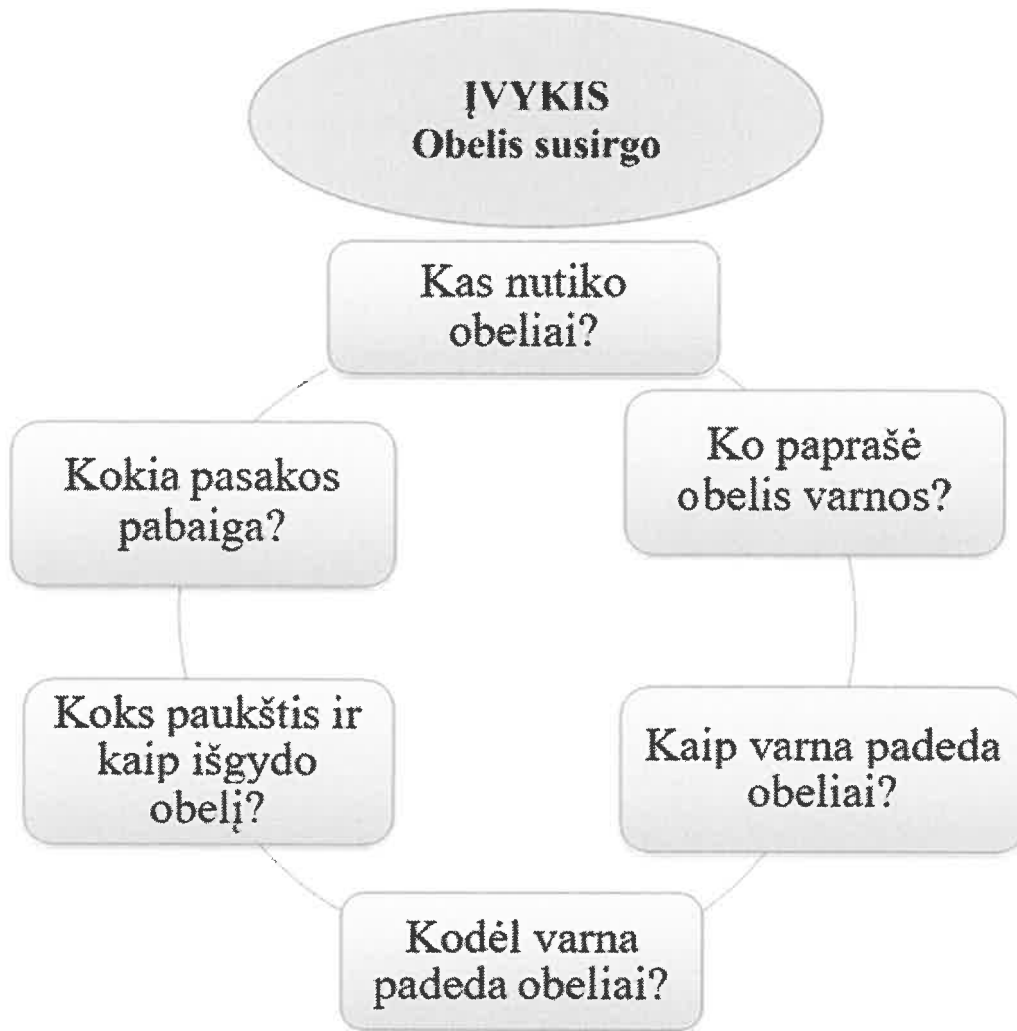
Saulės, Žemės ir Mėnulio modeliais inscenizuokite Saulės bei Mėnulio užtemimus.

Užduotys:

1. Kurias savokas atitinka šie apibūdinimai:
  - a) siauriausias ir priešiasias Žemės taškas;
  - b) išvaizduojama tiesė tarp šių taškų;
  - c) apskritimas, dalijantis Žemės rutulį į Šiaurės ir Pietų pusrutulius.
2. Palygink Afrikos kontūrus ir . Kurios sritys 1492 m. buvo gerai ištyrinėtos, o kurios beveik nežinomos?
3. Atlikite bandymų su gaubliu. Išsiaiškinkite, kaip dieną keičia naktis, kaip vyksta Saulės ir Mėnulio užtemimai.

Užuojauda ir pagalba šalia esančiam P. Mašiotu apsakyme „Paliegusi obelis“

4.3. SKAITYMO STRATEGIJA „ATRASK ŽODĮ“

Pažintinėje ar informacinėje literatūroje, skirtoje mokiniams, neišvengiamai susiduriama su moksliniais terminais, instrukcijomis, retai ar visiškai nevertojamais kasdieninėje kalboje žodžiais. Rašytinio informacinio-dalykinio teksto ypatybės gali apsunkinti turinio supratimą ir mokomosios medžiagos įsisavinimą. Mokytojas pamokoje turėtų būti savotiškas pagalbininkas perkoduojant naujus nežinomus žodžius ar terminus į vaikui suprantamą kalbą. Reikia pabrėžti, kad supaprastintas teksto pateikimas vaikui nereiškia mokslų ar terminijos nepaisymo ar suprimityvinimo. Tiesiog toks „**žodžių atradimas**“ leidžia net ir silpnesnių gebėjimų mokiniui susidomėti mokomuoju dalyku, priimti sunkesnę, nei įprasta, informaciją ir ateityje ją pasinaudoti.

„**Žodžio atradimo**“ strategija siekiama sudominti mokinį žodžio vartojimu tekste. Ši strategija gali būti naudojama:

- a) skaitant ir grožinius, ir negrožinius tekstus, kuriuose nežinomi žodžiai gali sukliudyti mokiniui tiksliai, autentiškai suprasti teksto prasmę,
- b) skaitant sudėtingesnį meninio lygio tekstą ir norint, kad rašytojo pavartoti vaizdingi žodžiai ar posakiai taptų vaiko kalbos savastimi, t.y. būtų turtinama vaiko kalba.

Dažnai taikant žodžio atradimo strategiją mokiniai įgunda neprabėgti pro nesuprantamą žodį, o klausiti ar ieškoti jo prasmės paaiškinimo.

Žodžio atradimo strategijos taikymo metodiniai patarimai:

-pasižymėti nežinomą žodį (apvesti ar pabraukti jį kopijuotame tekste, nusirašyti ant lapelio, pieštuku pažymėti taškelį knygos parašėje). Svarbu mokyti vaiką kultūringai elgtis su knyga;

-mokiniai, kurie rado tuos pačius neaiškius žodžius, gali burtis į grupę ar porą ir kartu pasirinkti metodą, kuriuo jie „atras žodį“;

-jeigu žodis yra paaiškintas vadovėlyje, skaityti termino paaiškinimą ir, jei reikia, paaiškinti papildomai;

-mokiniam paskirstyti žodžius ir pasiūlyti pasinaudoti žodynais ar informacinėmis medžiagomis iš interneto, tokiu būdu kiekvienas mokinys ugdysis gebėjimą rastireikalingą informaciją ir ją pateikti draugams;

-į pagalbą pasitelkti giminiškų žodžių medį ir žaidžiant žodžio darybos žaidimus bandyti patiems suvokti žodžio prasmę, pasiūlyti sugalvoti elementarų sakiniuką su naujai atrastu žodžiu, kad mokiniai geriau suprastų jo vartojimo kontekstą, įsimintų žodį ir plėstų savo žodyną;

-siūlyti mokiniams suvokti naujo žodžio prasmę remiantis skaitomu kontekstu: mokinys dar kartą skaito ir apmąsto frazės, sakinio ar pastraipos, kurioje yranėžinomas žodis, prasmę; čia mokytojas gali remtis „galvojimo balsu“ strategija ir laiptelis po laiptelio vesti mokinį link žodžio prasmės suvokimo;

-vaizdingus žodžius ar posakius mokiniams galima paskatinti užsirašyti į „gražios kalbos sąsiuvinį“, kad kurdami rašinį ar kalbėdami galėtų pasinaudoti;

-svarbu, kad mokytojas naudotų kuo įvairesnius nežinomų žodžių paaiškinimo metodus, kad mokinys turėtų galimybę remtis įvairiais informacijos šaltiniais;

-mokytojai turėtų pateikti mokiniams kuo daugiau užduočių pavartoti naujai išmokus žodžius - žaisti žodžiais: sugalvoti gyvenimiškų sakinių su naujais žodžiais, terminais, prisiminti juos kitose pamokose, kitame kontekste.

Pateiktuose pavyzdžiuose matyti, kaip mokiniai mokomi dirbti su tekstu, kokias nežinomų žodžių žymėjimo metodikas taiko, kaip patys bando atrasti nežinomų žodžių prasmę.

SKAITYMO STRATEGIJA „ATRASK ŽODĮ“

1 PRAKTINIS PAVYZDYS – GEOGRAFIJA

Kaip įrodyti, kad Žemė apvali?

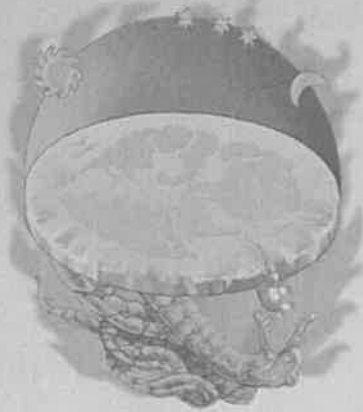
Skaitydami kopijuotą nedidelės apimties geografijos vadovėlio tekstą specialiųjų poreikių bei žemesniųjų gebėjimų mokiniai surado net 13 nesuprantamų žodžių, kuriuos apsibrėžė ar kitaip pasižymėjo: *beribis, skrieti, rutulys, suvokti, įveikti, kosmosas, horizontas (horizonto linija), korpusas, visata, erdvė, ašis, trauka, atitrūkti*. Su mokytojo pagalba žodžiai suskirstomi į tris grupes pagal nežinomų žodžių atpažinimo būdus. Mokiniai taip pat pasiskirsto į tris grupes ir dirbdami grupėse ieško

žodžių paaiškinimų.

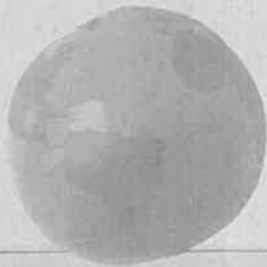
Nežinomi žodžiai, kuriuos paaiškinti padės žodžių daryba	Nežinomi žodžiai, kuriuos suprasti padės kontekstas	Nežinomi žodžiai, kuriuos paaiškins informaciniai šaltiniai
<p>Beribis - be ribos, o riba tai reiškia pabaigą, užbaigimą, vadinasi, beribis-tai toks, kuris neturi pabaigos.</p> <p>Skrieti – bendrašaknis žodis „skrido“, tad skrieti reiškia skristi.</p> <p>Trauka – bendrašaknis žodis „traukia“, trauka – tai traukimas.</p> <p>Atitrūkti – palyginame žodžius: nutraukė, nutrūko, bendrašaknis žodis „trūko“. Į pagalbą pasitelkiame teksto frazę „atitrūkti ir nuskrieti“ ir konteksto bei iliustracijos pagalba darome išvadą, kad žodis „atitrūkti“ reiškia „pakilti, atsiplėšti nuo ko nors“.</p>	<p>Rutulys. Dar kartą perskaitome sakinį, kuriame šis žodis pavartotas: „Iš kosmoso padarytos nuotraukos rodo, kad Žemė yra rutulio formos“. Vaikams pasiūloma dar kartą pažvelgti į Žemės vaizdo iliustracijas, kurios padeda suvokti žodį- rutulys, tai apvalus, apskritas, panašus į kamuolį daiktas.</p> <p>Suvokti. Naudojame tą pačią metodiką ir konteksto pagalba mokiniai išsiaiškina, kad suvokti-tai suprasti.</p> <p>Įveikti. Skaitome, kad „Žemė per metus įveikia 970 mln. kilometrų“. Mokiniai žodį „įveikti“ savo kalboje dažniausiai vartoja, kai kalba apie „nugalėti ką nors: įveikti savo baimę, įveikti draugą varžybose ir t.t“. Pasiūloma tekste žodį pakeisti žinomu žodžiu „nugalėti“: nugalėti kilometrų, nugalėti kelią, tai reiškia jį nueiti, įveikti.</p>	<p>Kosmosas (gr. kosmos — puošmena, tvarka, Visata), už Žemės atmosferos esantierdvė, joje esantys objektai ir spinduliavimas.</p> <p>Horizontas (horizonto linija)- matomoji dangaus su žeme ar jūros paviršiumi ribojimosi linija.</p> <p>Korpusas – kokio nors įrenginio (laivo) rėmai.</p> <p>Visata - kosminių kūnų ir sistemų visuma (planetos, žvaigždės, dangaus kūnai sudaro visatą).</p> <p>Erdvė – begalybė, tuštuma, beribė erdvė, kosmoso erdvė.</p> <p>Ašis - tikra ar įsivaizduojama tiesė, einanti per kieno (žemės) vidurį.</p>

Mokiniams galima pasiūlyti patiems ar su pagalba sugalvoti sakinių su naujai atrastais žodžiais, užsirašyti juos, paklausinėti suolo draugo, dar kartą perskaityti žodžius tekste.

Kokios formos Žemė

1 Taip Žemę įsivaizdavo kai kurios senovės tautos.

Ar žinai, kad:

- Atlikus tikslius matavimus, paaiškėjo, kad Žemė nėra visiskai taisyklingas rutulys. Įsivaizduok apelsiną, kurį iš abiejų pusių nesmarkiai spusteli. Taip ir Žemė per asigalius yra truputį suplota.

600 m. iki Kr. Tālis iš Milėto (senovės graikų mokslininkas, gamtos tyrinėtojas): „Žemė yra Visatos centras. Ji plokščias diskas ir plūduriuoja ant vandens. Šiaurėje yra aukštas kalnas, už kurio vaikare dingsta Saulė“.

150 m. iki Kr. Klāudijus Ptolemājas (senovės graikų mokslininkas, gamtos tyrinėtojas): „Žemė yra milžiniškas nejudantis rutulys Visatos centre. Saulė ir žvaigždės skrieja aplink Žemę“.

1521 m. Fernāndas Magelānas (portugalų jūrininkas): „Žemė yra rutulys. Per kelis kartus aš apiplaukiau ją burlaiviu“.

1543 m. Mikalōjus Kopėrnikas (lenkų astronomas) ir 1632 m. Galilėjas Galilėjus (italų astronomas): „Visatos centras yra ne Žemė, bet Saulė. Žemė – Saulės sistemos planeta“.

1923 m. Ėdvinas Hāblis (amerikiečių astronomas): „Saulė ir aplink ją skriejančios dešimtos planetos yra Paukščių Tako galaktikoje. Paukščių Takas – viena iš daugiau kaip 100 milijonų galaktikų Visatoje“.

1961 m. Jūrijus Gagārinas (rusų kosmonautas): „Aš matau nuostabią melsvai baltą rutulį“.

2 Žemės vaizdas iš kosmoso

Gyvenimas mieste. Kaip kūrėsi miestai? Kaip jie atrodė?

Istorijos mokomajame tekste specialiųjų poreikių ir žemesniųjų gebėjimų mokiniai rado 9 labai suprantamus ar visai nesuprantamus žodžius ir žodžių junginius: *savivalda, amatas, auksakalystė, išdinė, archyvas, grįsti akmenimis, būstas, didikas, bastėja, privilegija*. Keliems mokiniams pasiūloma juos užrašyti ant lapelių. Atsitiktine tvarka 3 savanoriai mokiniai išsitraukia po 3 lapelius ir patys pasirenka, kokia informacija pasinaudos, kad sužinotų tikslią žodžio prasmę. Skiriamas laikas „atrasti žodžiams“ ir šie mokiniai dirba savarankiškai, kiti mokiniai tuo metu „skaito“ temos iliustracijas, atlieka papildomas užduotis.

Nesuprantami žodžiai	Reikšmė ir jos paaiškinimo būdas
Savivalda	Suranda vadovėlyje, kad <i>savivalda</i> – <i>teisė tvarkytis savarankiškai</i> .
Amatas	Suranda terminų žodyne, kad <i>amatas</i> – <i>tai darbas, mokėjimas gaminti dirbinius rankomis</i> .
Auksakalystė	Pasitelkę žodžių darybos įgūdžius (auksas+kalti) išsiaiškina, kad <i>tai profesija, kai žmogus, gamina gaminius iš aukso</i> .
Išdinė	Suranda žodyne, kad <i>išdinė</i> – <i>tai vieta, kur laikomi ir tvarkomi valstybės pinigai</i> .
Archyvas	Suranda žodyne, kad <i>tai įstaiga, kurioje laikomi, saugomi ir tvarkomi seni dokumentai</i> .
Grįsti akmenimis	Suranda terminų žodyne, kad <i>grįsti</i> – <i>tai tiesti, kloti akmenimis</i> .
Būstas	Suranda terminų žodyne, kad <i>būstas</i> – <i>tai namas, pastatas</i> .
Didikas	Pasitelkę žodžių darybos įgūdžius (didis) ir kontekstą išsiaiškina, kad <i>didikais vadinami kilmingi, garsios giminės, labai turtingi žmonės</i> .
Bastėja	Suranda vadovėlyje, kad <i>bastėja</i> – <i>tai neaukštas, apskritas arba pasagos formos bokštas prie pilies ar miesto gynybinės sienos</i> .
Privilegija	Suranda tarptautinių žodžių žodyne, kad <i>privilegija</i> – <i>tai išimtinė teisė arba lengvata, suteikiama kai kuriems asmenims, įstaigoms, gyvenvietėms</i> .

Paaškinus visai klasei nežinomus žodžius, mokiniams pasiūloma sugalvoti su jais sakinius arba dar kartą perskaityti teksto dalį, kurioje randami „atpažinti žodžiai“.

14. GYVENIMAS MIESTE

Kodėl kūrėsi miestai? Kaip jie atrodė?

XIII a.

XIV a.

1387 m.
Vilniui suteikta
Magdeburgo teisė

XIII a.
Klaipėda – pirmasis miestas dabartinės
Lietuvos teritorijoje, gavęs savivaldos teisę

XV a. pabaiga
Vilniuje susikūrė pirmasis amatininkų
auksakalių – susivienijimas

Vilniaus mažasis antspaudas.
1598–1654 m.

Miestų pradžia

Vaikščiodami senamiesčio gatvelėmis, žvelgdami į senuosius mūrus susimąstome: kada įsikūrė pirmieji miestai, kaip jie atrodė. Lietuvės Didžiosios Kunigaikštystės laikotarpiu miestais buvo vadinamos tik **savivaldos** teisę turinčios gyvenvietės. Pirmasis miestas dabartinės Lietuvos teritorijoje, XIII a. gavęs savivaldos teisę, yra Klaipėda.

Lietuvės sostine buvo Kernavė, Trakai. Kunigaikštis Gediminas sostinę perkėlė į Vilnių. 1387 m. krikšto proga miestui buvo suteikta **Magdeburgo teisė**.

Mieste

Kai valdovas miestui suteikdavo **Magdeburgo teisę**, miestiečiai įgydavo daug savarankiškumo. Jie galėdavo verstis prekyba, įvairiais amatais, pavyzdžiui, **auksakalyste**, batusiuvyba ir kitais. Miestai, turintys savivaldos teisę, kasmet rengdavo turgus, muges.

Miestiečiai rūpindavosi miesto tvarka, jų **atstovai** – miesto taryba – sprendavo svarbias miesto problemas. Centrinėje dalyje stovėjo **rėtušė** – pagrindinis miesto pastatas, jame buvo teismas, iždinė, raštinė, archyvas, sandėliai, net kalėjimas.

Mieste veikė ligoninės, gaisrinės. Kai kurios gatvės buvo grįstos rąstais arba akmenimis. Vanduo tiekiamas mediniais vamzdžiais iš aukštesnėje vietoje esančių šulinių.

Miesto bažnyčiose žmonės ne tik meldavosi. Jose vykdavo vaidinimai, šventės. Šalia bažnyčių įrengdavo kapines. Vienuoliai steigdavo vienuolynus, mokyklas, rūpindavosi vargšais.

Neturtingi žmonės gyveno ankštuose mediniuose būstuose. Turtingi – mūriniuose kelių kambarių namuose, **didikai** – puošniuose rūmuose.

Miesto gynyba

Miestiečiai stengėsi apsiginti nuo priešų, todėl rūpinosi miesto gynyba. LDK didysis kunigaikštis Aleksandras XVI a. pradžioje gyventojams nurodė aptverti Vilnių: **iškasti griovius**, išmūryti gynybinę sieną, kampuose įrengti **bastėjus**, pastatyti miesto vartus.

Bastėja – neaukštas, apskritas arba pasagos formos bokštas prie pilies arba miesto gynybinės sienos.

Mągeburgo teisė – miesto gyventojų teise turėti savivaldą.

Rėtušė – pastatas, kuriame rinkdavosi miesto taryba. Ten sprendavo svarbius miesto gynybos, mokesčių, teisėtvarkos klausimus.

Savivalda – teise tvarkytis savarankiškai.

XVI a.

XVII a.

XVI a. pradžia
Pradėta statyti Vilniaus
gynybinė siena

Išlikusi Vilniaus
gynybinė siena

Kauno rotušė

TAI JDOMU

Vilniaus Aušros vartai

Vieninteliai išlikę Vilniaus gynybinės sienos vartai kadaise buvo vadinami Krėvos vardu. 1514 m. LDK didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Žygimanto Senojo privilegijoje šie pietiniai miesto sienos vartai vadinami Mėdininkų vardu. Vėliau jiems prigijo Austrijų vartų pavadinimas. Mat vartai buvo įrengti senojoje, kuri gaubė seniausią miesto dalį – austrijų galą. Aušros vardą vartai gavo tik XIX a. pabaigoje.

UŽDUOTYS IR KLAUSIMAI

1. Nurodykite tris miesto savivaldos požymius.
2. Nurodykite, kokių tikslu buvo statoma Vilniaus gynybinė siena.
- *3. Nurodykite, kurioje miesto dalyje statydavo rotušę. Paaiškinkite, kodėl rinkdavosi tokią vietą.
- **4. Pateikite tris požymius, kuo miestas skiriasi nuo kaimo.

Naudodamiesi informacijos šaltiniais raskite, kuris arčiausiai jūsų gyvenamosios vietovės esantis miestas yra gavęs Magdeburgo teisę.
goo.gl/JH5VCJ

4.4. SKAITYMO STRATEGIJA „VAIZDAS IR ŽODIS“

Geriau suprasti skaitomo teksto turinį padeda iliustracijos. Pirmoji vaiko pažintis su knyga ir skaitymo procesu prasideda nuo iliustracijų. Galima sakyti, kad pasakojimas pagal paveikslėlį yra skaitymo proceso pradžia. Tokiu būdu pažadinama vaiko vaizduotė, išgirstas žodis tarsi apvelkamas spalvotais drabužiais.

Specialiųjų poreikių mokiniui (ir ne tik) toks teksto „spalvotas drabužis“ yra itin reikalingas ir vyresnėse klasėse, ypač skaitant dalykinį informatyvų tekstą, suteikiantį žinių, o iliustracijos tas žinias padaro suprantamesnes. Poveikis vaikui, skaitančiam ir analizuojančiam informacinį tekstą, daromas sąveikaujant tekstui ir iliustracijoms. Atmetus iliustracijas, tekstas gali tapti negyvas, nesuprantamas, o atmetus tekstą, daugelis iliustracijų tampa neaiškios. Dažnai tik iliustracijos specialiųjų poreikių, žemesniųjų gebėjimų mokiniui atveria sudėtingą informatyvų tekstą.

Kokybiškas darbas su knyga vyksta tada, kai skaitomas ne tik tekstas, bet nuolat stabtelima prie iliustracijų, paveikslų, schemų, užduodami klausimai, kad į skaitymo procesą įsitrauktų vaizduotė. Būtina suvokti, kad iliustracijos ne paantrina tekstą, o jį papildo, išplečia ir skaitytojo mintyse kuria daug įdomesnę ir ilgiau išliekančią istoriją.

Kaip skaityti iliustracijas, kad jos padėtų geriau suvokti tekstą? Jas peržiūrėti po teksto skaitymo, ar prieš? Tai priklauso nuo teksto turinio, mokytojo tikslų, skaitymo motyvų, kuriuos tinkama iliustracija gali sužadinti. Pradžioje mokiniai gali išsakyti savo įžvalgas, susijusias sutiesiogiai paveikslėliuose, iliustracijose, nuotraukose matomais dalykais, tarsi spėti, apie ką šiandien bus kalbama, ko mokomasi. Vėliau mokiniai gali apibendrinti, kam reikalingos iliustracijos, nuotraukos, ką jos padeda suprasti, ko nesužinotume, jeigu jų nebūtų.

Skaitant ir aptariant iliustracijas svarbu vesti mokinius į dalyko mokymosi poreikius, skaityti tikslingai, kelti klausimus, į kuriuos atsakydamas mokinsys nejučiomis plės dalykines žinias, gilinsis į naujos mokomosios medžiagos turinį.

1 PRAKTINIS PAVYZDYS – ISTORIJA „Valstybės sukūrimas. Mindaugo karūnavimas“

Klausimai prieš skaitant tekstą „Valstybės susikūrimas“:

1. Trimis sakiniais papasakokite, ką matote paveiksle.
2. Kaip apsirengę paveikslo veikėjai? Ar tai šių laikų apranga?
3. Kur nukreipti visų žmonių žvilgsniai?

4. Kas pavaizduota paveikslo centre?
5. Remdamiesi paveikslu, įrodykite, kad jame pavaizduotas iškilmingas momentas.

Skaitant tekstą taikomos 6K ir „Atrask žodį“ skaitymo strategijos.

Klausimai po teksto skaitymo ir aptarimo:

1. Kas konkrečiai pavaizduota paveiksle?
2. Kuris iš veikėjų yra popiežius? Ką ir kodėl jis veikia?
3. Kuris iš veikėjų yra kunigaikštis Mindaugas? Apibūdinkite jo laikyseną, drabužius.
4. Ar galima teigti, kad kunigaikštis elgiasi nuolankiai? Kodėl?
5. Raskite Mindaugo žmoną. Ar jos poza rodo, kad ši akimirka jai svarbi?
6. Ceremonijoje dalyvauja daug kilmingų vyrų. Kas rodo, kad jie iš tiesų kilmingi?
7. Paveikslo aprašyme nurodoma, kad karūnavime dalyvavo ir du Mindaugo sūnūs. Kurie išpavaizduotų veikėjų jie galėtų būti?
8. Galbūt paveiksle rasite ir moterų? Pasvarstykite, kodėl jų tiek mažai?

Karalius – valstybę valdančio valdovo titulas.

Popiežius – Romos katalikų bažnyčios vadovas.

Valstybė – organizuotas, vieningos valdžios valdomas kraštas.

1253 m. liepos 6 d. Mindaugo karūnavimas. Valstybės (Lietuvos Karaliaus Mindaugo karūnavimo) diena

1263 m. Nužudytas Mindaugas

1251 m. Mindaugo ir jo šeimos krikštas

1260 m. Durbės mūšis

XIV a.

Mindaugo karūnavimas. Dailininkas *Adomas Varnas*. 1952–1953 m.

TAI ĮDOMU

Istorikai tebediskutuoja, kur buvo vainikuotas Mindaugas. Vieni mano, kad Vilniuje, kiti – kad Anykščių rajone. Baltarusių istorikų teigimu, Mindaugas karūnuotas Baltarusijoje, Naugardukė. Neaiškus ir Mindaugo karūnos likimas. Ukrainiečių istorikas Michailas Hacijus iškelė hipotezę: sv. Zigmanto Burgundiečio karūna (pagaminta XIII a. viduryje) anksčiau priklausė Mindaugui. Lenkų istorikai tvirtina, kad tai Mazovijos kunigaikščio Kondrato I karūna. Ši karūna saugoma Plocko katedros muziejuje, Ukrainoje.

UŽDUOTYS IR KLAUSIMAI

1. Nurodykite, kokie svarbūs Lietuvos įvykiai įvyko 1251 m. ir 1253 m.
2. Paaiškinkite, kodėl susikūrė Lietuvos valstybė.
- *3. Remdamiesi Justino Marcinkevičiaus kūriniu ištrauka **paaiškinkite**, kaip Mindaugas elgėsi ir kodėl.
- **4. Nurodykite tris būdus, kaip Mindaugas vienijo Lietuvą, ir kiekvieną pakomentuokite.

Naudodamiesi informacijos šaltiniais raskite ir pateikite tris pavyzdžius, kaip Lietuvoje įamžintas Mindaugo vardas.

goo.gl/LIRk2C
goo.gl/MVuw82

2 PRAKTINIS PAVYZDYS – GEOGRAFIJA „Orientavimasis“

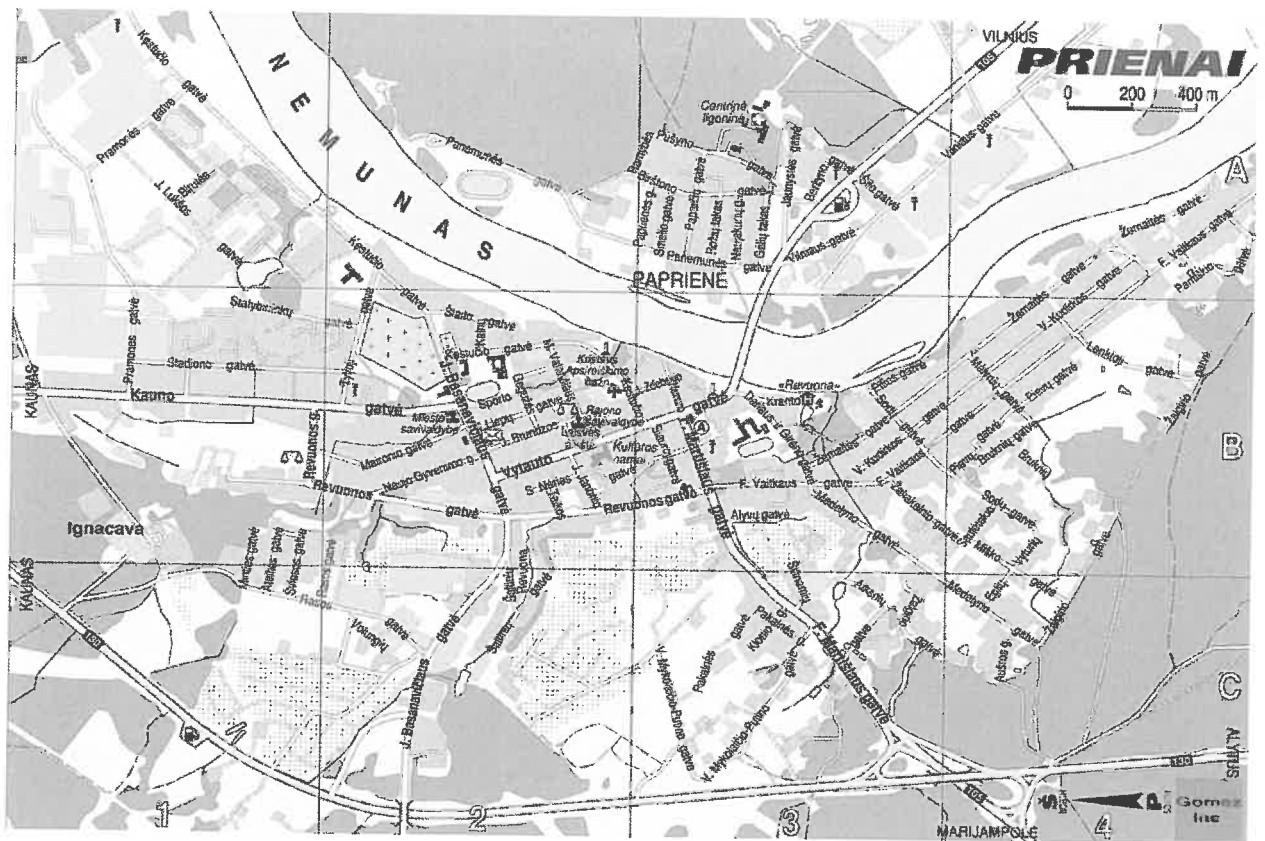
Motyvaciniai klausimai prieš skaitant tekstą:

1. Pažvelkime į nuotrauką vadovėlyje ir pasvarstykime, ką veikia vaikai miške?
2. Kodėl jie neina toliau?
3. Į kokį lapą ir kodėl visi vaikai atidžiai žiūri?
4. Kur ir kada esate matę žemėlapių?
5. Kokios informacijos mums gali suteikti žemėlapiai?

Klausimai, kurie padės suvokti, kaip skaityti žemėlapių:

1. Pirmame žemėlapyje matome mūsų gimtąjį miestą Prienus. Patyrinėkite vaizdą ir raskite pažįstamų vietų.
2. Kaip žymimos gatvės, vandens telkiniai, keliai?
3. Raskite gatvę, kuri eina per patį miesto centrą. Koks jos pavadinimas? 4. Kokioje gatvėje yra mūsų mokykla?
4. Pažvelkite į antrąjį žemėlapių ir įvardykite bei parodykite, kas supa Prienus? (Ats. -upė ir automagistralė).
5. Antrajame žemėlapyje suraskite savo gyvenamąją vietovę.

4.5.SKAITYMO STRATEGIJA „MĄSTYMO ŽEMĖLAPIAI“

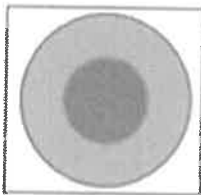
Galima taikyti per visų mokomųjų dalykų pamokas, ypač tinka mokantis gamtos, socialinių mokslų bei menų bei analizuojant šaltinius. Braižyti mąstymo žemėlapius reikėtų pagal pateiktus pavyzdžius. Žemėlapiu variantą lemia pamokos tema.

MĄSTYMO ŽEMĖLAPIAI

APSKRITIMO ŽEMĖLAPIS

Raktiniai mąstymo
žodžiai

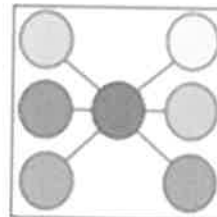
1. Nurodyti kontekstą.
2. Pasakyti viską, kas žinoma.
3. Minčių lletus.

BURBULO ŽEMĖLAPIS

Raktiniai mąstymo
žodžiai

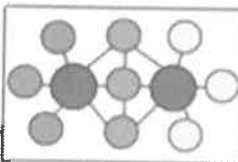
1. Stebėti naudojant 5 pojūčius.
2. Apibūdinti požymius, savybes, jausmus ir kt.

DVIGUBO BURBULO ŽEMĖLAPIS

Raktiniai mąstymo
žodžiai

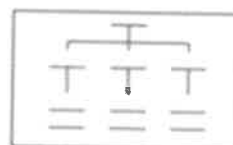
1. Palyginti/supriešinti.
2. Aptarti panašumus, skirtumus.
3. Diferencijuoti.

MEDŽIO ŽEMĖLAPIS

Raktiniai mąstymo
žodžiai

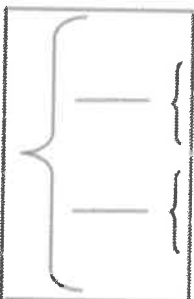
1. Klasifikuoti.
2. Suskirstyti.
3. Sugrupuoti.

RĖMELIŲ ŽEMĖLAPIS

Raktiniai mąstymo
žodžiai

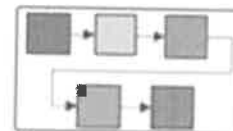
1. Išskirstyti dalimis.
2. Nurodyti struktūrą.
3. Parodyti komponentus.

SEKOS ŽEMĖLAPIS

Raktiniai mąstymo
žodžiai

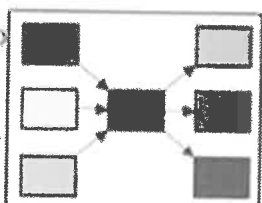
1. Išdėlioti tinkama tvarka.
2. Atsiminti seką.
3. Papasakoti, kas vyksta toliau.

PRIEŽASTIES - PASEKMĖS ŽEMĖLAPIS

Raktiniai mąstymo
žodžiai

1. Įvardinti priežastis.
2. Aptarti pasekmes.
3. Nuspėti.

TILTO ŽEMĖLAPIS

Raktiniai mąstymo
žodžiai

1. Nustatyti bendrą veiksnį.
2. Rasti analogiją.
3. Paeiškinti simbolius.

4.6.SKAITYMO STRATEGIJA KITAIP „PENKIŲ ŽINGSNIŲ KELIAS PRADINUKAMS“

1. Skaitymas kiekvienos pamokos metu atlikus paskirtas užduotis (skaitomą knygą pasirenka savarankiškai).
2. Skaitymo valanda VDM metu.
3. Skaitymo dienoraščio pildymas kiekvieną dieną (užfiksuojamas perskaitytų puslapių skaičius ir aprašoma arba nupiešiama tai, ką skaitė).
4. Matematikos pamokų metu tekstiniai uždaviniai sprendžiami pagal 5 žingsnių metodą: perskaitau, suprantu, planuoju, sprendžiu, pasitikrinu.
5. Perskaitytų knygų pristatymas mėnesio pabaigoje (įvairias formas renkasi mokytojai: skaidrės, perskaitytos knygos „pica“, lankstinukas ir pan.).

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Ruošiant aprašą naudotasi:

1. Tobias Saum. Skaitymo kompetencijų ugdymo metodika. 2010
2. Toleikytė N. Skaitymo strategijų mokymas(is) Gimtasis žodis, 2014, Nr. 1, p. 13–24
3. http://www.ugdymas.upc.smm.lt/failai/proren/E_Marcelionien%C4%97_%C5%A0iuolaikin%C4%97_skaitymo_samprata.pdf
4. <https://www.spt.prienai.lm.lt/wp-content/uploads/Inga-Kuzminskien%C4%97.pdf>

SKAITYMO STRATEGIJŲ ĮGYVENDINIMO GAIRĖS (SĖKMĖS KRITERIJAI)

1. Apraše pateiktos šešios skaitymo strategijos, kurios turi būti taikomos per įvairių dalykų pamokas (įskaitant ir pradinį ugdymą).
2. Kiekvieno dalyko mokytojas, susipažinęs su Skaitymo strategijų aprašu, turi išbandyti visas strategijas per savo dalyko pamokas visose mokomose klasėse, atsižvelgdamas į dėstomą temą, jos uždavinius. Fizinio ugdymo mokytojai susiklosčius aplinkybėms (kartais) taip pat gali tai atlikti.
3. Išbandęs visas apraše siūlomas skaitymo strategijas savo mokomose klasėse kiekvienas mokytojas analizuoja, kurios strategijos labiausiai pasiteisino, kurioje klasėje, kokios temos mokant.
4. Išbandyti skaitymo strategijas būtina iki š. m. gruodžio mėnesio ir savo patirtimi pasidalinti MG susirinkimuose.
5. Kiekviena metodinė grupė Mokytojų valandos metu (pasibaigus pirmam 2024/2025 m. m. pusmečiui) pristato skaitymo strategijų taikymo patirtį, akcentuojamas poveikis mokinių skaitymo kompetencijos lavinimui, mokymosi rezultatams, emocinei būsenai.
6. Mokytojai, naudodamiesi jų dalykui skirtais strategijų taikymo pavyzdžiais, sukuria bent po vieną „Namelio“, „6K“ taikymo pavyzdį (jų šablonai paruošti – 1 ir 2 priedai). Jais dalijasi su kolegomis (pavyzdžiai bus talpinami Classroom kurse – Mokymo metodai), išbando kolegų paruoštus variantus su savo mokiniais.

